

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING DARS DAN TASHQARI MASHG'ULOTLARDA MATEMATIK TASAVVURLARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI

Kalandarova Fazilat Toxirovna

*University of Business and Science Pedagogika va
psixologiya kafedrasi o'qituvchisi*

Norbo'tayeva Saodatxon Xusanboyevna

Pedagogika va psixologiya yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida darsdan tashqari mashg'ulotlarda matematik tasavvurlarni shakllantirish usullari va ularni tashkil etish bo'yicha tavsiyalarga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: dars, darsdan tashqari mashg'ulotlar, fakultativ mashg'ulotlar, yakka va guruh mashg'ulotlari.

KIRISH

Zamon shiddat bilan rivojlanayotgan bir davrda, bugungi kun taraqqiyotini ta'minlovchi ta'limda xam qator islohot va yangilanishlar amalga oshirilmoqda. Ta'limning poydevori bo'lgan boshlang'ich ta'limda xam bu jarayonlar o'z aksini topmoqda. O'qitishni sifatini yaxshilash, yetarli o'quv adabiyotlar va moddiy texnik bazalari bilan ta'minlash yildan-yilga yaxshilanib bormoqda. Darsga qo'yilgan talablar xam o'zgacha va zamon talablariga javob beradigan darajada takomillashtirilib bormoqda. Ta'lim va tarbiya bir-biri bilan uzviy olib borilishi, o'quvchilarni ijtimoiylashuvini tezlashtirilishiga olib kelmoqda. Zero, prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, "Ta'lim va tarbiya qushning ikki qanotidir" deya ta'riflaydi. Shu boisdan ham dars jarayonlarida ta'lim-tarbiya o'zaro uzviy va chambarchas xolatda o'quvchilarning bilim va tafakkurlarini barobar shakllantirilishi asosiy vazifalarimizdandir.

TADQIQOTLAR METODOLOGIYASI

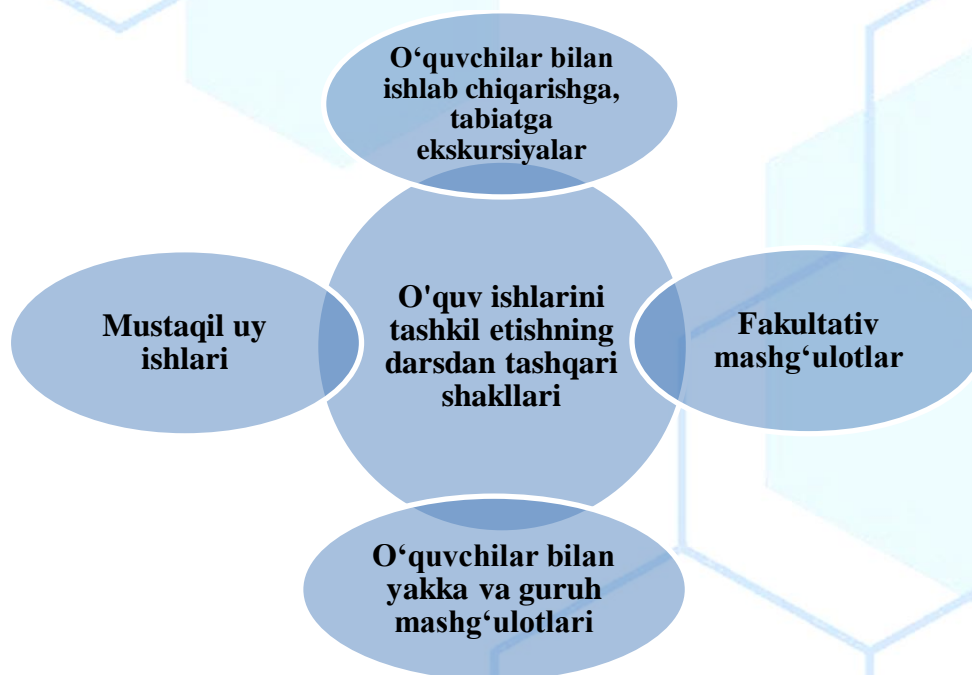
Barchamizga ma'lumki, hozirda boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishni tashkil etishning ikki xil shakli mavjud:

1. Dars.
2. Darsdan tashqari mashg'ulotlar.

Dars — maktab ta'limining asosiy tashkiliy shakli. Dars muayyan miqdordagi doimiy o'quvchilar tarkibi bilan qat'iy tartibda uyushtiriladigan va aniq maqsadga yo'naltirilgan didaktik tadbirdir. Matematikadan o'quv ishlarini tashkil etishni darsdan tashqari mashg'ulotlarning asosiy vazifalari:

- O'quvchilarning bilimlarini, amaliy malakalarini chuqurlashtirish va kengaytirish;
- mantiqiy tafakkurni, topqirlikni, matematik ziyraklikni rivojlantirish;
- iqtidorli va qobiliyatli bolalarni aniqlash va ularni yanada o'sishiga yordam berish;
- matematika faniga qiziqishini shakllantirish;
- o'quvchilarni intizomli bo'lishga, mehnatga mehr qo'yishga, jamoa bilan ishlay olish ko'nikmalarini tarkib toptirishga, ularda umuminsoniy fazilatlarini shakllantirishga oid tarbiyaviy ishlarni amalga oshirish.

O'quv ishlarini tashkil etishning darsdan tashqari shakllari quyidagilar: (1-rasm)

1-rasm

Uy ishlari bu – o'quvchilarni darsdan tashqari vaqtlarda mustaqil, individual ishlashlarini tashkil qilish shakllaridan biri. Uy ishlarini tashkil etish natijasida bolalarda quyidagi xislatlar shakllanadi: shaxsni xafsalaligi, mehnatsevarligi, uyushqoqligi, intizomliligi, mas'ulyatliligi va o'z-o'zini nazorat qilishi. Uy ishlarini samarali tashkil qilish uchun quyidagi talablar qo'yiladi:

- Uyga beriladigan vazifalar o'quvchilarning bilimlariga mos kelishi kerak;
- Uy vazifalari va unga sarflaydigan vaqt me'yor darajasida bo'lishi kerak;
- Uy vazifalarini bajarish bo'yicha ko'rsatma bo'lishi kerak;
- Uy vazifalarini tizimli ravishda berib borish kerak;
- O'quvchilar muntazam uy ishlarini bajarishlari shart;

- Hamma o'quvchi o'z imkoniyatiga qarab har doim topshiriq olishi, uy ishlarini individuallashtirishni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir;
- Uy vazifasini ko'rinishi va mazmuni turli-tuman bo'lishi zarur;
- Uy vazifasi o'qituvchi tomonidan tekshirilishi shart.

Darsdan tashqari vaqtlarda o'quvchilar bilan o'tkaziladigan individual va guruh mashg'ulotlar maqsadi: o'quvchilarni o'zlashtirgan bilimidagi kamchiliklarni bartaraf qilishda ularga yordam berish, o'quvchilarni ilm olishdagi qoloqliklarning oldini olish. Bu mashg'ulotlar odatda individual yoki guruh mashg'ulotlarida o'tkaziladi.

Matematik o'n minutliklar. 1-sinfda haftasida bir marta butun sinf o'quvchilari ishtirokida o'tkaziladi. Sinf chegarasidan tashqarida (kuni uzaytirilgan guruhlarda, tabiatda, ekskursiyalarda) o'tkaziladi. Darsda beriladigan topshiriqlardan farqlanuvchi qiziqarli topshiriqlar berilishi maqsadga muvofiq. Topshiriqlar mazmuni bolalar bilim saviyasiga mos bo'lishi kerak. Javoblar tez topilishi kerak. Hisoblashlar og'zaki bajarilishi kerak. Masalan:

- 1) 10 ichida sanash ko'nikmalarini shakllantirish (sholg'om ertagi asosida)
- 2) Sanash ko'nikmalarini rivojlantirish.
- 3) O'n ichida qo'shish va ayirish (mashg'ulot maktab hovlisida o'tkaziladi).

Boshlang'ich sinflarda matematika o'qituvchisi tashabbusi bilan matematik burchakning tashkil qilinishi ham muhimdir. Bunda matematik devoriy gazeta, matematikadan ko'rsatmali qurollar, yangiliklarni ifodalovchi sonli dalillar keltirilgan yozuvlar, o'quvchilarning namunali daftarlari, geometrik figuralar to'plamlari va boshqalar tayyorlanadi. Ular, asosan, o'quvchilar va ota onalar yordamida o'qituvchi boshchiligida tuziladi. Burchakni nazorat qilish uchun mas'ul o'quvchilar belgilanadi.

Matematik ekskursiyalar. O'quvchilarning aniq hayotiy ma'lumotlarni, turmushda uchraydigan harakatlarni kuzatish, tahlil qilish va dars jarayonida to'plagan ma'lumotlardan foydalanish maqsadida o'tkaziladi. O'quvchilardan puxta tayyorlanishni talab etadi. Maktabga yaqin joylardan ustaxonalar, ishlab chiqarish tashkilotlari va boshqa joylarga ekskursiyalarni amalga oshirish maqsadga muvofiq. Qo'shimcha qilib aytganda, ekskursiyalar fanlararo aloqadorlik uchun yetarli material to'plash imkoniyatini beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarda matematika darslarini dars mashg'ulotlari davomida turli interfaol metodlar, multimedia vositalari va innovatsion hamda pedagogik texnologiyalar yordamida tashkil etish, o'quvchilarni darsdan tashqari mashg'ulotlarda ham matematik ziyakligini oshirish maqsadida turli

marshg'ulotlar yo'lga qo'yish boshlang'ich sinf matematika fani o'qituvchilari oldida turgan muhim vazifalardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. L.Sh. Levenberg va boshqalar. "Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi" Toshkent: "O'qituvchi" 1985-yil.
2. Toxirovna, K. F. (2024). O'Qituvchilik Faoliyatida Deontologik Tayyorgarlikni Oshirish. *Miasto Przyszłości*, 51, 146-148.
3. Sahobiddin o'g'li, S. O., & Tohirovna, K. F. (2024). O'QITUVCHINING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI OSHIRISHDA YAPON TAJRIBALARINING AHAMIYATI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 47(3), 141-144.
4. Kalandarova, F. T. (2024). KOMPETENTSIYAGA ASOSLANGAN YONDASHUV BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QITUVCHILARINING DEONTOLOGIK KOMPETENTSIYALARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSI SIFATIDA. *Экономика и социум*, (5-1 (120)), 375-379.
5. Toxirovna, K.F. BO'AJAK BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARINING DEONTOLOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR Abdullayeva Nasibaxon Jo 'rayevna pfd, professor. *O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI ANDIJON DAVLAT UNIVERSITETI UMUMIY PEDAGOGIKA KAFEDRASI*, 120.
6. Toxirovna, K. F. (2023). TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA XALQ OG'ZAKI IJODIDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK AHAMIYATI. *Scientific Impulse*, 2(13), 51-52.
7. Odilboyevich, J. X. THE INFLUENCE OF ACCENTUATION OF CHARACTER AND TENDENCY TO PSYCHOPATHY ON THE FORMATION OF DEVIANT BEHAVIOR IN ADOLESCENTS. *THE ROLE OF DISCIPLINE" INTRODUCTION OF MEDISICAL PLANTS" IN THE FORMATION OF COMPETENCE OF SPECIALISTS IN THE TECHNOLOGY OF GROWING MEDISICAL PLANTS*, 94.
8. Odilboyevich, J. X. (2023). SHAXS IJTIMOIIY XIMOYASIZLIGI VA UNING OGISHGAN XULQ-ATVORIGA TASIRIDA SHAKILANADIGAN PSIXOANALITIK HIMOYA MECHANIZMLARI ORNI VA AXAMIYATI. *PEDAGOGS jurnali*, 33(2), 186-189.
9. Haydarjon, J. (2022). SHAXS IJTIMOIIY XIMOYASIZLIGINIOGISHGAN XULQ ATVORIGA TASIRINI IJTIMOIIY PSIXOANALITIK MECHANIZMLARI. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(1), 9-12.
10. Odilboyevich, J. X., & Shokhrukhbek, M. (2023, April). The Role and Importance of (Ego) and (Id) in the Psyche of Children in Adolescence. In *International Conference on Research Identity, Value and Ethics* (pp. 28-33).
11. Odilboyevich, J. X., & Yuldashboyevich, A. S. (2024). SHAXSNING PSIXOLOGIK SENZITIVLIK DARAJASI VA UNING PSIXOLOGIK TIPOLOGIYASI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 47(3), 145-148.
12. Odilboyevich, J. X. (2024). O'SMIRLIK YOSH DAVRIDA SHAXSDA SUITSID XOLATLARINI PROFILAKTIKA QILISH YO'LARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 47(3), 111-114.
13. Одилбоевич, Ж. Х. (2022). ШАХС ВА УНДАГИ ПСИХОПАТИЯ ХОЛАТЛАРИ КЕЛИБ ЧИКИШ САБАБЛАРИ ВА ПРОФИЛАКТИКАСИ. *PEDAGOG*, 5(7), 693-699.